

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

1.1.2 เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

1.1.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

1.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

1.2.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นแบบคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ร่วมกับการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทั้งที่เป็นข้อมูลขั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 แกนนำการชุมนุม ผู้วิจัยทำการเลือกแบบเจาะจง 3 คน และกลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มประชาชนในชุมชนคลองด่าน ผู้วิจัยทำการเลือกแบบเจาะจงหมู่บ้านละ 5 คน จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 12 รวมทั้งสิ้น 15 คน

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง เมื่อได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างวิจัย 2 กลุ่มดังกล่าวแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงตาม

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แกนนำและประชาชน เพื่อนำข้อมูลมาประเมินผลแล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 พัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

โครงการบำบัดน้ำเสียจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งริเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2529 เป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ เดิมมีแผนที่จะจัดสร้างโรงบำบัดน้ำเสียรวมให้กับกลุ่มโรงงาน 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มสุขสวัสดิ์ (บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) และกลุ่มปู้เจ้าสมิงพราย-เทพารักษ์ (บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา) ต่อมาได้มีการทบทวนแผนใหม่ โดยให้รวมการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากชุมชนเข้าไปด้วย

วันที่ 17 ตุลาคม 2538 โครงการจัดการน้ำเสียในเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ ได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและคณะรัฐมนตรีให้มีการก่อสร้างตามที่ได้ศึกษาไว้ คือ ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมฝั่งตะวันตกที่ตำบลบางปลากรด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ บนพื้นที่ 350 ไร่ ใช้เงินงบประมาณ 2,722 ล้านบาท บำบัดน้ำเสีย 152,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน และก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวมฝั่งตะวันออกที่ตำบลบางปูใหม่ อำเภอเมือง กม.ที่ 38 ถนนสุขุมวิท บนพื้นที่ 1,550 ไร่ ใช้เงินงบประมาณ 12,866 ล้านบาท และมีค่าการปรับปรุงเทคโนโลยีสะอาด และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ รวมอีก 746 ล้านบาท รวมเงินงบประมาณ 13,612 ล้านบาท โดยมีแหล่งเงินจากงบประมาณแผ่นดิน

1) พัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ จึงเริ่มต้นดังนี้

(1) การริเริ่มคัดค้านโครงการบำบัดน้ำเสีย

จากการวิจัยสรุปได้ว่า การคัดค้านโครงการบำบัดน้ำเสีย เกิดขึ้นในช่วงธันวาคม พ.ศ. 2541 หลังจากที่ได้เห็นป้ายสีแดง มีโลโก้ของกรมควบคุมมลพิษที่ป้ายเขียนข้อความว่า “เขตราชการห้ามบุกรุก” ยื่นออกนอกชายฝั่งทะเลไปตามแนวชายฝั่งทะเลระยะทางประมาณ 1,500 เมตร และลึกเข้าไปในพื้นที่ประมาณ 1,800 เมตร และทราบจากชาวบ้านว่าพื้นที่ดังกล่าวจะใช้เป็นที่ก่อสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสีย ได้เห็นมีรถบรรทุกถูกรังจำนวนมากนำลูกรังเข้ามาปรับพื้นที่ ทำให้แกนนำ โดยชาวบ้านเกิดความสงสัยว่าตำบลคลองด่านไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม เป็นพื้นที่การเกษตรด้านประมง เหตุใดจึงใช้พื้นที่ตำบลคลองด่านเป็นที่ก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย และน้ำเสียดังกล่าวมาจากแห่งใด และมีจำนวนเท่าใด สร้างแล้วจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสุขภาพอนามัย ต่อการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของราษฎรในตำบลคลองด่าน และพื้นที่ใกล้เคียงหรือไม่

และมีการสอบถามเจ้าพนักงานท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภาภิบาล สท. และปลัด ปกครองอำเภอ ถึงความเป็นมาของโครงการ และเมื่อการก่อสร้างเสร็จแล้วจะสร้างความเดือดร้อนต่อ ประชาชนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงหรือไม่ ข้าราชการดังกล่าวรวมถึงปลัดอำเภอฝ่ายปกครองไม่ สามารถตอบได้ เพราะไม่ทราบที่มาของโครงการ

(2) สาเหตุของการคัดค้าน โครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย

จากการศึกษา พบว่า การก่อสร้างโครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อการ แก้ปัญหามลพิษ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม แต่ในการดำเนิน โครงการนี้กลับไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ทั้งในด้านการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม การประเมินผลกระทบทางสังคม ไม่มีแม้แต่การศึกษาถึงสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ ตลอดจนความเป็นไปได้หรือความสมเหตุสมผล ในด้านใดๆทั้งสิ้น ไม่ว่าด้านเทคนิควิศวกรรมหรือด้านเศรษฐกิจ แม้แต่ผลกระทบอันจะเกิดกับ ชุมชนและผู้คนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ก็ไม่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์แต่อย่างใด ถือได้ว่าเป็นภัย ถูกคามต่อประชาชนชาวคลองด่าน และละเมิดสิทธิมนุษยชนของชาวบ้านในทุกด้าน เช่น ละเมิดสิทธิ ในการที่จะอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ดี ละเมิดสิทธิในการประกอบอาชีพ เนื่องจากเกษตรกรรมบริเวณ นั้นมีอาชีพในการทำนาหอยและนากุ้ง แต่เมื่อมีการก่อสร้างโครงการนี้ขึ้น เกษตรกรก็จะไม่มีที่ทำกิน ต่อไป เป็นต้น

และเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาคัดค้านเนื่องจาก ความไม่มั่นใจว่าโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียจะสร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนคลองด่านมากนัก้อยแค่ ไหน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอาศัยทรัพยากรทางทะเล การทำประมงทั้งน้ำกร่อยและประมงทะเลยังเป็น อาชีพส่วนใหญ่ของคนคลองด่าน ดังนั้นการสร้างบ่อบำบัดแล้วปล่อยน้ำจืดลงในพื้นที่ทำประมง อาจจะทำให้ขึ้นทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงอาชีพที่เลี้ยงชีพของพวกเขาด้วย นอกจากนั้นความล้ม ลมในหลายประการของโครงการฯ ซึ่งถูกสื่อมวลชนนำมาตีแผ่ ยิ่งตอกย้ำความไม่ชอบมาพากล ทั้งหมดกระตุ้นในคนคลองด่านออกมาเคลื่อนไหว ให้รัฐบาลฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงเข้าตรวจสอบความไม่ชอบมาพากลทั้งหลาย กระทั่งเรียกร้องให้รัฐบาลยุติโครงการฯ เนื่องจาก ทำลายวิถีชีวิตและชุมชนคนคลองด่าน

(3) แกนนำการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชนจาก โครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย

จากการศึกษา พบว่า ในช่วงแรกของการต่อสู้เคลื่อนไหวภายใต้การ นำของ นายเฉลา ทิมทอง ซึ่งไม่มีการเปิดตัวว่าเป็นใคร หน้าตาเช่นไร ทำอะไร เพราะอาจเป็น อันตรายต่อนายเฉลา ทิมทอง และจะมีปัญหาต่อการคัดค้านของชาวบ้าน ดังนั้นในการต่อสู้ครั้งนี้การ

เปิดเผยตัวแก่นำในครั้งแรก ทำให้เสี่ยงต่อการถูกทำร้ายร่างกายและครอบครัว ดังนั้นในการเคลื่อนไหวช่วงแรก ๆ ต้องสร้างความเชื่อมั่นอย่างสูงต่อประชาชนในพื้นที่

(4) การรวมตัวของชาวบ้าน

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนชาวมุขมชนคลองด่านไม่ทราบถึงโครงการบ่อน้ำบาดน้ำเสียด่านมาก่อนที่โครงการจะเริ่มก่อสร้าง จึงทำให้ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนี้เลย ประชาชนจึงต้องเริ่มจากการหาข้อมูลต่างๆ ของโครงการเพื่อพิจารณาว่ามีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และชีวิตของพวกเขาอย่างไร ในขณะที่แก่นนำหลัก ๆ ในช่วงเวลานั้นก็ได้พยายามให้ข้อมูลกับประชาชนในชุมชน เริ่มต้นจากการแจกใบปลิวโดยมีเนื้อหา “ตำบลคลองด่านจะถูกใช้เป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ และของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนำน้ำเสียจำนวน 525,000 ตันต่อวัน จากชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมกว่า 5,000 โรงงาน ในจังหวัดสมุทรปราการมาบำบัดในท้องที่ตำบลคลองด่าน โดยไม่เห็นหัวชาวคลองด่าน ไม่ให้ชาวคลองด่านได้รับรู้และแสดงความคิดเห็นก่อนการก่อสร้างทั้งที่ตำบลคลองด่านไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ใช่ต้นเหตุของปัญหามลพิษ การก่อสร้างไม่ไปศึกษาผลกระทบจากถิ่น จากภาคตะกอน และน้ำทิ้งจากโรงบำบัด ที่จะสร้างความเดือดร้อนต่อชาวคลองด่าน และตำบลคลองสอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแนวทางการเข้าพูดคุยเป็นรายครอบครัว การประชุมปรึกษาหารือแนวทางการต่อสู้ร่วมกัน การร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น

2) ปัจจัยภายในชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มมุขมชนคลองด่าน

การต่อสู้ของชาวคลองด่านและสองคลองตลอดระยะเวลากว่า 4 ปีนั้น มีปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการเคลื่อนไหวของชาวมุขมชนคลองด่านในหลากหลายประเด็นดังนี้

(1) ความเป็นชุมชนเก่าแก่

จากการศึกษา พบว่า ความเก่าแก่ของชุมชนเป็นปัจจัยในทางบวกในการต่อสู้ เคลื่อนไหวของชาวมุขมชนคลองด่าน ความเก่าแก่ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการที่ชุมชนก่อเกิดมานาน หรือแค่เพียงมีมาเป็น 100 ปี หรือ 1,000 ปี หากแต่ชีวิตของชาวคลองด่านและพื้นที่ใกล้เคียงพึ่งพาและผูกพันกับทะเลอย่างเหนียวแน่น การทำประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่งไม่เพียงแต่เป็นอาชีพหลักของผู้คนส่วนใหญ่ หากยังเป็นตัวจักรสำคัญที่หมุนเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของตำบลทั้งสองแห่งนี้ด้วย ที่นี่ยังขึ้นชื่ออย่างยิ่งในด้านความเป็นแหล่งอาหารทะเลแหล่งใหญ่ที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ ตลอดจนเป็นหนึ่งในแหล่งผลิตหอยแมลงภู่แหล่งใหญ่ของประเทศ ปูทะเลสดๆ ปลาหลากหลายชนิด กุ้ง และหอยประเภทต่าง ๆ รวมทั้งกุ้งและเคย มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในท้องทะเลแถบนี้

(2) วิถีชีวิตของชุมชน

จากการศึกษา พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และอาชีพ ชาวคลองด่าน ทำประมงและเพาะเลี้ยงชายฝั่งเป็นอาชีพหลัก (1) การประมงน้ำจืด เนื่องจากทางด้านทิศตะวันออก และทิศเหนือของคลองด่านเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล สภาพพื้นที่จึงเหมาะแก่การประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด (2) การประมงน้ำกร่อย มีการทำทางด้านทิศใต้ บริเวณติดกับชายฝั่งทะเล และปากคลองด่านเพราะพื้นที่มีน้ำทะเลท่วมถึง มีลักษณะของพื้นที่ทะเลเป็น โคลนเหลวอันเกิดจาก อิทธิพลของการตกตะกอนของแม่น้ำบางปะกง และลำน้ำที่สำคัญอย่างคลองด่านเองก็มีการระบายน้ำ จากประตูชลประทานชลหารพิจิตคลองด่านเป็นประจำ สายน้ำเหล่านี้จึงนำเอาแร่ธาตุอาหารต่างๆ จากตอนบนของแผ่นดินลงมาตกตะกอนในบริเวณปากน้ำดังกล่าว อีกทั้งด้วยลักษณะพิเศษของการ เป็นจุดที่น้ำจืดและน้ำทะเลบรรจบกันทำให้กลายเป็นน้ำกร่อย เกิดเป็นระบบนิเวศเฉพาะขึ้นบริเวณน้ำ กร่อยที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารอย่างยิ่งนี้จึงเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงชายฝั่งหลายชนิด เช่น กุ้ง แห้ว บั้ว หอยแครง หอยแมลงภู่ ปลากระพงขาว ปูทะเล และปลาทะเลอีกหลากหลายชนิดสำหรับการเลี้ยงกุ้ง แบบธรรมชาติร่วมกับการเลี้ยงหอยแครงมีผู้เลี้ยง 35 ราย คิดเป็นเนื้อที่ 1,373 ไร่(3) การประมงทะเล พื้นที่คลองด่านและสองคลองจัดว่าเป็นที่ตั้งของกองเรือทั้งในเชิงประมงพาณิชย์และประมงชายฝั่ง พื้นที่บ้านที่สำคัญที่สุดพื้นที่หนึ่งในเขตภาคกลาง ประเภทและจำนวนเครื่องมือประมงที่ชาวประมง คลองด่านและสองคลองถือครองอยู่นั้นมีมากมายและหลากหลายยิ่ง

(3) วัฒนธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า วัฒนธรรมคงไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญมากที่สุด ในการต่อสู้และเคลื่อนไหวในการไม่เอาប់ำบัดน้ำเสีย แต่อย่างไรก็ตามหากบำบัดน้ำเสียได้เข้ามาอยู่ในชุมชนก็อาจจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันก็ อาจจะมีการส่งผลต่อวัฒนธรรมบ้าง แต่คงไม่มากนัก ดังนั้นชุมชนจึงให้ความสำคัญ 2 ประเด็น คือ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ของชุมชนเป็นส่วนสำคัญกว่าวัฒนธรรม

(4) สิ่งแวดล้อมในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นปัจจัยทางด้านบวกที่สำคัญของการต่อสู้เคลื่อนไหวการต่อสู้ เพราะในชุมชนยังเป็นพื้นที่สีเขียว มีระบบนิเวศที่อุดมสมบูรณ์ ไปด้วยทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรสัตว์น้ำ ดินไม้ ป่าชายเลน เช่น ดินแสม โกงกาง ประง และลำคลอง ธรรมชาติจำนวนมาก และพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารเหมาะที่จะเป็นที่อยู่อาศัย ของสัตว์น้ำ ประชาชนแถวนี้จึงได้ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เช่น การเลี้ยงกุ้งแบบ ธรรมชาติ การเลี้ยงปลากระพงในบริเวณน้ำกร่อย การเลี้ยงปูทะเล หรือการเลี้ยงหอยแมลงภู่

3) ปัจจัยภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม
ชุมชนคลองด่าน

(1) การเมืองระดับประเทศ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มนักการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ โดยตรงก็คือนักการเมืองในส่วนที่เข้ามาบริหาร
กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ที่ถือเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของกรมควบคุม
มลพิษผู้เป็นเจ้าของโครงการ ทั้งนี้โดยมีนักการเมืองอื่นที่มีบทบาทหนุนเสริมอีกจำนวนหนึ่งนอกจากนั้น
ยังมีนักการเมืองอีกส่วนที่เกี่ยวข้องอยู่ในกลุ่มบริษัทผู้รับเหมาและกลุ่มผู้ครอบครองและค่าที่ดิน ซึ่ง
จะมีลักษณะซ่อนเร้นมากกว่า

(2) กลุ่มเอกชน

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ
จัดการน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ โดยตรงแยกย่อยได้อีกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่ม
รวบรวมและค่าที่ดิน กลุ่มผู้รับเหมาออกแบบรวมก่อสร้าง และกลุ่มบริษัทที่ปรึกษา

(3) งบประมาณจากภาครัฐ

จากการศึกษา พบว่า การทุจริตที่เกิดขึ้นเป็นการร่วมกันทำอย่างเป็น
ขบวนการและมีความแยบยลซับซ้อน โดยอาศัยตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้กุมนโยบายและผู้
กุมอำนาจในการดำเนินโครงการ จนสามารถทำให้งบประมาณการก่อสร้างเพิ่มสูงขึ้นกว่าเท่าตัวจาก
13,000 กว่าล้านบาท เป็น 23,000 กว่าล้านบาทอย่างไร้การทวงติงและการตรวจสอบจากผู้มีหน้าที่
รับผิดชอบ จากโครงการบำบัดน้ำเสียขนาดใหญ่ที่มีหลายฝ่ายที่วางติงถึงความใหญ่โตและความ
หยาบหยาบของวิธีดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นยังทำให้โครงการนี้กลายเป็นอภิโครงการที่ใหญ่
ที่สุดในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ และแม้จะดำเนินการ โดยอิสระ ปราศจากการตรวจสอบที่รัดกุม แต่
โครงการที่ได้ชื่อว่ามีค่าจ้างอย่างแรงค่านเพื่อแก้ปัญหามลพิษที่เลวร้ายขึ้นทุกวันในจังหวัด
สมุทรปราการนี้ก็กลับใช้เวลายืดเยื้อยาวนานเกือบทศวรรษจนกระทั่งบัดนี้ โครงการก็ยังคงค้างคาที่
สำคัญคือไม่อาจไว้วางใจได้ด้วยว่า สิ่งก่อสร้างที่ดำเนินการไปแล้วกว่าร้อยละ 90 จะใช้ประโยชน์ได้
และจะไม่ก่อผลเสียหายน่าส่อต่อสิ่งแวดล้อม ทว่าการรับเหมาก่อสร้างและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ของ
โครงการในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้ผลาญงบประมาณแผ่นดินไปแล้วรวม 20,000 ล้านบาท

1.3.2 รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน

อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

1) การร้องทุกข์

การเริ่มคัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน แคนน้ำและชาวบ้านได้ร่วมกันดำเนินการคัดค้านในหลากหลายวิธี โดยลำดับได้ดังนี้

(1) สอบถามเจ้าพนักงานท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภาภิบาล สท. และปลัดปกครองอำเภอ ถึงความเป็นมาของโครงการ

(2) สอบถามไปยังกรมควบคุมมลพิษ

(3) ส่งหนังสือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาการใช้งบประมาณก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนในคณะกรรมการการปกครอง สภาผู้แทนราษฎร

(4) ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรี (นายชวน หลีกภัย) ให้ระงับการก่อสร้างเพื่อจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 56 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

(5) ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการอีกครั้งหนึ่ง เรียกร้องให้ตรวจสอบการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน

(6) ถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านสำนักพระราชเลขฯ อ้างถึงความสำคัญของคลองด่าน และการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน

(7) การยื่นหนังสือต่อหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ประธานคณะกรรมการชุดสิ่งแวดล้อม ชุดการปกครองและชุดเกษตรของวุฒิสภา การยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี (ชวน หลีกภัย) ครั้งที่ 2 ยื่นหนังสือกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยื่นหนังสือกับนายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร) เป็นต้น

2) การตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจ

การตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจของรัฐ แคนน้ำและชาวบ้านร่วมกันกระทำดังนี้

(1) ทำหนังสือร้องเรียนไปยังคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) โดยขอให้เข้ามาตรวจสอบความโปร่งใสของโครงการนี้ และได้ยื่นข้อร้องเรียนซ้ำอีกครั้งหนึ่งเมื่อหน่วยงานนี้ได้เปลี่ยนมาเป็นสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) เมื่อเดือนกันยายน 2543

(2) การยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง รุานะละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ติดตามตรวจสอบคำสั่งและเงื่อนไขต่อบริษัทคู่สัญญา

(3) การตรวจสอบภายใต้การประสานงานกับวุฒิสภา
 (4) การตรวจสอบภายใต้การประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ อาทิ การร่วมมือกับกลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม หนังสือพิมพ์ผู้จัดการเครือข่ายประชาชนด้านคอร์รัปชัน

3) การประท้วงอำนาจรัฐ

การประท้วงอำนาจรัฐ แคนนำและชาวบ้านร่วมกันกระทำดังนี้

(1) การชุมนุมประท้วงครั้งที่ 1 เพื่อเรียกร้องให้หยุดก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในพื้นที่คลองด่านจนกว่าจะมีการศึกษาผลกระทบให้ชัดเจน

(2) การชุมนุมประท้วงครั้งที่ 2 เพื่อเรียกร้องให้หยุดก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียในพื้นที่คลองด่านจนกว่าจะทราบผลการศึกษาด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อม

4) การร่วมมือวิพากษ์กับรัฐ

การร่วมกันวิพากษ์กับรัฐ แคนนำและชาวบ้านร่วมกันกระทำดังนี้

(1) การชี้แจงของกรมควบคุมมลพิษ ซึ่งการชี้แจงของกรมควบคุมมลพิษ แม้เสมือนจะมีเหตุรองรับแต่ก็บ่งบอกถึงจุดยืนทั้งของกรมควบคุมมลพิษและกระทรวงวิทยาศาสตร์ ชัดเจนว่าไม่ได้เห็นความสำคัญของการจัดทำประชาพิจารณ์เพราะตลอดกระบวนการดำเนิน โครงการนี้ไม่ได้เพื่อเวลาสำหรับการปรึกษาหารือ การเปิดให้ชุมชนและสาธารณะชนเข้ามีส่วนร่วมตรวจสอบ ทบทวน หรือท้วงติงแต่อย่างใด

(2) การเข้าร่วมรายการกรรงสถานการณ์ ช่อง 11 (NBT) เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน ร่วมกับ นายพรเทพ เตชะไพบูลย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ รักษาการแทนรัฐมนตรีว่าการฯ นายสุวิศว์ คุณกิตติ และอธิบดีกรมควบคุมมลพิษ

1.3.3 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาค

ประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

การดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคดังนี้

1) แนวนโยบายของรัฐและรัฐบาล

การเคลื่อนไหวที่ผ่านมาหลายรัฐบาล มีหลายประเด็นที่ชี้ว่ารัฐบาลไม่จริงจังในการดำเนินคดีคลองด่าน

2) แนวโน้มใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐและฝ่ายทุน

แนวโน้มการใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐจะเกิดขึ้นได้เสมอหากมีประเด็นที่ขัดแย้งกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ในกรณีการเคลื่อนไหวของชาวคลองด่านเช่นกัน มีความรุนแรงเกิดขึ้นตั้งแต่ความรุนแรงระดับเบื้องต้น ได้แก่ การข่มขู่ในรูปแบบต่างๆ ไปจนถึงความรุนแรงระดับสูง ได้แก่ การเตรียมสมัครพักพวก อาวุธ เข้าทำร้ายประชาชนชาวคลองด่านและสองคลอง เป็นต้น

3) ความไม่เข้าใจและการวางเฉยของกลุ่มคนในสังคมที่ไม่เคียดแค้น

4) ปัญหาจิตสำนึกทางการเมือง การขาดแคลนทุน

ปัญหาด้านจิตสำนึกทางการเมืองนั้น ไม่ว่าจะรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใด ๆ ก็ตามจะให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนมากเท่าไรก็ตาม มันไม่ได้นำไปสู่การตัดสินใจของรัฐบาลที่อยู่บนพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ เพราะในทางปฏิบัติเป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้กฎหมายต่างหากว่าพวกเขาต้องการอะไร

2. อภิปรายผล

จากการศึกษา การเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้ศึกษาจะขอเสนอข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 พัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ สรุปได้ดังนี้

2.1.1 พัฒนาการทางการเมืองของชุมชนคลองด่าน ต่อการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย สรุปได้ดังนี้

- การริเริ่มคัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย จากการวิจัยสรุปได้ว่า การคัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย เกิดขึ้นในช่วงธันวาคม พ.ศ. 2541 หลังจากที่ได้เห็นป้ายสีแดง มีโลโก้ของกรมควบคุมมลพิษที่ป้ายเขียนข้อความว่า “เขตรักษาการห้ามบุกรุก” ยื่นออกนอกชายฝั่งทะเลไปตามแนวชายฝั่งทะเลระยะทางประมาณ 1,500 เมตร และลึกเข้าไปในพื้นที่ประมาณ 1,800 เมตร และทราบจากชาวบ้านว่าพื้นที่ดังกล่าวจะใช้เป็นที่ก่อสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสีย ได้เห็นมีรถบรรทุกถูกรังจำนวนมากนำลูกรังเข้ามาปรับพื้นที่ ทำให้แกนนำ โดยชาวบ้านเกิดความสงสัยว่าตำบลคลองด่านไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม เป็นพื้นที่การเกษตรด้านประมง เหตุใดจึงใช้พื้นที่ตำบลคลองด่านเป็นที่ก่อสร้างโรงงานบำบัดน้ำเสีย และน้ำเสียดังกล่าวนำมาจากแห่งใด และมีจำนวนเท่าใด สร้างแล้วจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสุขภาพอนามัย ต่อการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของราษฎรในตำบลคลองด่าน และพื้นที่ใกล้เคียงหรือไม่ และมีการสอบถามเจ้าพนักงานท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธาน

สุขภาพิบาล สท. และปลัดปกครองอำเภอ ถึงความเป็นมาของโครงการ และเมื่อการก่อสร้างเสร็จแล้ว จะสร้างความเดือดร้อนต่อประชาชนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงหรือไม่ ข้าราชการดังกล่าวรวมถึง ปลัดอำเภอฝ่ายปกครองไม่สามารถตอบได้ เพราะไม่ทราบที่มาของโครงการ จากผลการศึกษาจึงอาจกล่าวได้ว่า ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540-2550 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในการร่วมในรับรู้และเข้าถึงข้อมูล อาทิ มาตรา 57 บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครอง ของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ ราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ มาตรา 58 บัญญัติว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผล จากหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วน ท้องถิ่น ก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่ อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิ แสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับ ฟังความคิดเห็นของประชาชนที่ กฎหมายบัญญัติ

แต่จากผลการศึกษาดังกล่าวพบว่าประชาชนมีพัฒนาการของการแสดงออกในการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การเคลื่อนไหวกัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย หลังจากที่โครงการได้รับการอนุมัติจากหน่วยงานราชการและจะดำเนินการก่อสร้างแล้ว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีโอกาสได้รับทราบข่าวสารที่ถูกต้องมาก่อน จึงทำให้เกิดพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่านและพื้นที่ใกล้เคียง

- สาเหตุของการคัดค้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย จากการศึกษา พบว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาคัดค้านเนื่องจาก ความไม่มั่นใจว่า โครงการฯจะสร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนคลองด่านมากน้อยแค่ไหน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอาศัยทรัพยากรทางทะเล การทำประมงทั้งน้ำกร่อยและประมงทะเลยังเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของคนคลองด่าน ดังนั้นการสร้างบ่อบำบัดแล้วปล่อยน้ำจืดลงในพื้นที่ทำประมงอาจจะถึงขั้นทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงอาชีพที่เลี้ยงชีวิตของพวกเขาด้วย นอกจากนั้นความล้มเหลวในหลายประการของโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งถูกสื่อมวลชนนำมาตีแผ่ ยิ่งตอกย้ำความไม่ชอบมาพากล ทั้งหมดกระตุ้นในคนคลองด่านออกมาเคลื่อนไหวให้รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงเข้าตรวจสอบความไม่ชอบมา พากลทั้งหลาย กระทั่งเรียกร้องให้รัฐบาลยุติโครงการฯ เนื่องจากทำลายชีวิตและชุมชนคนคลองด่าน จากผลการศึกษา จึงอาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่แท้จริงที่เกิดการคัดค้าน โครงการคือ ความรักที่มีต่อชุมชนของประชาชนในพื้นที่ หวังเห็นทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2550 มาตรา

66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุง รักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ อย่างไรก็ตามการที่ประชาชนในท้องถิ่นได้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียขนาดใหญ่ขึ้นจึงทำให้ประชาชนเป็นห่วงทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

- แกนนำการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิและทรัพยากรของชุมชนจากโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย จากการศึกษา พบว่า ในช่วงแรกของการต่อสู้เคลื่อนไหวภายใต้การนำของ นายเฉลา ทิมทอง ซึ่งไม่มีการเปิดตัวว่าเป็นใคร หน้าตาเช่นไร ทำอะไร เพราะอาจเป็นอันตรายต่อนายเฉลา ทิมทอง และจะมีปัญหาต่อการคัดค้านของชาวบ้าน ดังนั้นในการต่อสู้ครั้งนี้การเปิดเผยตัวแกนนำในครั้งแรก ทำให้เสี่ยงต่อการถูกทำร้ายร่างกายและครอบครัว ดังนั้นในการเคลื่อนไหวช่วงแรกๆ ต้องสร้างความเชื่อมั่นอย่างสูงต่อประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แมคโคลสกี (McClosky 1968: 256-262) ได้กล่าวว่า ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (social environment variables) มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิ่งแวดล้อมทางสังคม อาทิ เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ระยะเวลาที่อาศัย ถิ่นที่อยู่อาศัย และการเคลื่อนชั้นทางสังคม (social mobility) เป็นต้น มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากผลการศึกษาวิจัยในสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ พบว่า ปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่บ้าง อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ ระหว่างการเข้าร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของการเลือกตั้ง มีความสัมพันธ์กับตัวแปรหรือปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในระดับต่ำและไม่คงที่เสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า การเข้าร่วมทางการเมืองอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการเมืองเช่นไร

- การรวมตัวของชาวบ้าน จากการศึกษา พบว่า ประชาชนชาวชุมชนคลองด่าน ไม่ทราบถึงโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านมาก่อนที่โครงการจะเริ่มก่อสร้าง จึงทำให้ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนี้เลย ประชาชนจึงต้องเริ่มจากการหาข้อมูลต่างๆ ของโครงการเพื่อพิจารณาว่ามีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และชีวิตของพวกเขาอย่างไร ในขณะที่แกนนำหลัก ๆ ในช่วงเวลานั้นก็ได้พยายามให้ข้อมูลกับประชาชนในชุมชน เริ่มต้นจากการแจกใบปลิวโดยมีเนื้อหา “ตำบลคลองด่านจะถูกใช้เป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ และของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนำน้ำเสียจำนวน 525,000 ตันต่อวัน จากชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมกว่า 5,000 โรงงาน ในจังหวัดสมุทรปราการมาบำบัดในท้องที่ตำบลคลองด่าน โดยไม่เห็นหัวชาวคลองด่าน ไม่ให้ชาวคลองด่านได้รับรู้และแสดงความคิดเห็นก่อนการก่อสร้างทั้งที่ตำบลคลองด่านไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ใช่ต้นเหตุของปัญหามลพิษ การก่อสร้างไม่ไปศึกษาผลกระทบจากถิ่น จากกากตะกอน และน้ำทิ้งจากโรงบำบัด ที่จะสร้างความเดือดร้อนต่อชาวคลองด่าน และตำบลคลองสอง อำเภอบางปะกง จังหวัด

จะเชิงเทรา” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแนวทางการเข้าพูดคุยเป็นรายครอบครัว การประชุมปรึกษาหารือ แนวทางการต่อสู้ร่วมกัน การร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร นุราณรักษ์ (2548 : บทคัดย่อ) จากการศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี เกิดจากปัจจัยด้านปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากโครงการของรัฐ ซึ่งมีที่มาจากยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม ส่งออก นำความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในส่วนประเด็นของการพัฒนาการดำเนินการ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตรของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดอุดรธานี รวมทั้งการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจากปัจจัยด้านบริบทส่งเสริมและเอื้ออำนวยซึ่งแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชนการระดมทรัพยากร ปัจจัยภายนอก ได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง โครงสร้างโอกาสทางสังคมฝ่ายต่อต้าน

2.1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มชุมชนคลองด่าน

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายในประกอบด้วยด้วย ความเป็นชุมชนเก่าแก่ วิถีชีวิตของชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการบ่อน้ำบาดาลเสีย ในขณะที่ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเมืองระดับประเทศ กลุ่มเอกชน และงบประมาณ เป็นปัจจัยที่สำคัญในระดับรองลงมา จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงอาจกล่าวได้ว่า การเมืองภาคประชาชนมีหลักการสำคัญ คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนให้กับชุมชน และกลุ่มคนที่หลากหลาย ทำให้เป็นกลุ่มองค์กรที่มีคุณภาพ และมีพลังเข้มแข็งเพียงพอที่จะไปต่อกรกับพรรคการเมือง หรืออำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่จะมาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ และผลประโยชน์ของประชาชนไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศยามล ไกยูรวงศ์ อัจฉรา รัศยุติธรรมและกฤษฎา บุญชัย (2545 : 241-291) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ขบวนการเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือเพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ได้ชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางการเปิดโอกาสทางการเมือง และในสถานะที่ไร้ความหวังจากสถาบันทางการเมือง คณ. ก่อตัวขึ้นมีกลุ่มบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น ชาติและโลก มีเป้าหมายรวมกลุ่มและผนึกกำลังเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการจัดทรัพยากรธรรมชาติ นำมาสู่การผลักดันให้เกิดการกระจายอำนาจในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่ชุมชนและผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้าน โครงสร้างการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนและเป็นธรรมชาติในระดับชาติ

2.2 รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการที่ใช้มากที่สุดได้แก่ การร้องทุกข์ ซึ่งเป็นการส่งหนังสือสอบถามข้อเท็จจริง ร้องเรียน ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ตรวจสอบความโปร่งใสของโครงการ รวมทั้งการถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านสำนักพระราชเลขานุการเพื่อให้พระองค์โปรดทรงวินิจฉัยให้รัฐบาลยุติและยกเลิกโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการที่ใช้รองลงมา ได้แก่ การประท้วงอำนาจอำนาจรัฐด้วยรูปแบบการนัดประท้วงเพื่อเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนได้เห็นพลังของชุมชน การตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจด้วยรูปแบบการยื่นหนังสือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) รวมทั้งการประสานงานกับวุฒิสภา เป็นต้น การร่วมมือวิพากษ์กับรัฐ เป็นวิธีที่ใช้บ่อยที่สุด เนื่องจากวิธีดังกล่าวจำเป็นต้องให้ความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ซึ่งจากผลการศึกษารูปแบบการเคลื่อนไหวดังกล่าวสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะ ได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 59 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูลคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วย ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตหรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่

กฎหมายบัญญัติ มาตรา 60 บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรา 61 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ด้วยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 จึงส่งผลให้การเคลื่อนไหวต่อต้าน โครงการบ่อน้ำบาดาลเสียคล่องด้านของชาวมุขชนคล่องด้านเน้นหนักไปทางด้านกรรณการร้องทุกข์ และให้หน่วยงานภาครัฐชี้แจงสาเหตุของการเลือกสถานที่ตั้งที่คล่องด้าน ซึ่งแจ้งผลกระทบที่เกิดจากโครงการบ่อน้ำบาดาลเสียขนาดใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็ชาวมุขชนคล่องด้าน มีสิทธิที่จะตรวจสอบโครงการของหน่วยภาครัฐ ได้อีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ตามรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของมุขชนคล่องด้านอำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต โดยพยายามที่จะพัฒนาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร (2542 : 16) อธิบายว่า การแสดงออกในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในบริบทของสังคมไทย หรือที่เรียกกันในเวทีวิชาการปัจจุบันว่าขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ในทางสังคม การปรากฏตัวของ การเคลื่อนไหวใหม่ในทางสังคมเป็นสิ่งที่มิปรากฏในระดับโลก โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา การเคลื่อนไหว ดังกล่าวไม่ได้มีสถานะที่เป็นแนวคิดแต่เป็นความเคลื่อนไหวที่เกิดจากแรงกดดันในด้านต่างๆ และเป็น การเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต โดยพยายามที่จะพัฒนาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นประจวบเหมาะกับการขยายตัวของกลุ่มการเคลื่อนไหวเหล่านี้กับข้อจำกัดของโครงสร้างระบบราชการ และระบบการเมืองที่ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวในแนวทางนี้มีนัยสำคัญในแง่ของการสร้างสำนึกในทางการเมืองอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากกลไกทางการเมืองในระบบดั้งเดิมทั้งในทางความจริงและในทางการเมืองอธิบายทางวิชาการพยายามที่จะสร้างทัศนคติและสำนึกใหม่ทางการเมืองให้กับประชาชนเพื่อให้เข้าใจ และเห็นคล้อยไปกับระบบการเมืองการปกครองตามแนวคิดกระแสหลักตามระบบการเมืองประเทศต้นแบบ แต่ในขณะที่การเคลื่อนไหวใหม่ที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวเองในปัญหาที่ตนเองประสบได้เปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนความคิด ต่อระบบการเมืองเดิม และทำที่ของตนเองทั้งต่อตนเองและต่อคนอื่นๆ ที่อยู่ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนที่ประสบปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

2.3 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของมุขชนคล่องด้าน อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ

จากการศึกษา พบว่า การดำเนินรูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนของมุขชนคล่องด้าน อำเภอบางป่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคดังนี้

- แนวนโยบายของรัฐและรัฐบาล การเคลื่อนไหวที่ผ่านมามีหลายรัฐบาลมีหลายประเด็นที่ชี้ว่ารัฐบาลไม่จริงจังในการดำเนินคดีคลองด่าน จึงอาจกล่าวได้ว่าโครงการขนาดใหญ่ของรัฐอย่างเช่นกรณีโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านที่ถูกภาคประชาชนเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลนั้น ไม่ใช่กรณีแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เพียงอีกหลายๆ กรณีที่ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเรียกร้องให้ดำเนินการด้วยความโปร่งใส แต่ไม่ได้รับการสนองตอบ ชำร่วยบางกรณีรัฐบาลกลับกลายเป็นผู้ต้องสงสัยทำผิดกฎหมายเสียเองความคล้อยคลึงของรูปแบบกลวิธีทุจริตโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่มักจะเริ่มต้นด้วยความคลุมเครือ ปกปิดข้อมูลการดำเนินโครงการ ผลกระทบ หรือนำเสนอข้อมูลเพียงด้านเดียวให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ปฏิเสธที่จะรับฟังความคิดเห็น โดยอ้างว่าผ่านการไตร่ตรองมาอย่างรอบคอบแล้ว เมื่อชาวบ้านลุกขึ้นคัดค้าน หรือแสดงความไม่เห็นด้วย ก็จะถูกโจมตีว่า ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ชาติ หรือส่วนรวม บางครั้งรุนแรงถึงขั้นใช้กำลังเพื่อบังคับให้ยอมรับโครงการต่างๆ ที่ไม่เป็นธรรมนั้น และเกือบทุกกรณีที่ท้ายที่สุดประชาชนต้องรับเคราะห์กรรมที่ตนไม่ได้ก่อ ขณะที่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ไม่สามารถระบุได้ว่า ถึงมือประชาชนส่วนใหญ่อ่างแท้จริง หรือไม่อย่างไรก็ดี สำหรับกรณีโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน น่าจะสะท้อนให้เห็นสังขรณ์ประการหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนต่อกรณีปัญหา โครงการขนาดใหญ่ของรัฐว่า นอกจากข้อเท็จจริงเรื่องความเดือดร้อนของประชาชนแล้ว ท้ายที่สุดของเรื่องมักจะจบลงด้วยการค้นพบว่า มีการทุจริตคอร์รัปชันในกลุ่มข้าราชการ นักการเมือง และกลุ่มธุรกิจด้วยเสมอ (กลุ่มประชาธิปไตยเพื่อประชาชน 2550)

- แนวโน้มใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐและฝ่ายทุน แนวโน้มการใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐจะเกิดขึ้นได้เสมอหากมีประเด็นที่ขัดแย้งกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ในกรณีการเคลื่อนไหวของชาวคลองด่านเช่นกัน มีความรุนแรงเกิดขึ้นตั้งแต่ความรุนแรงระดับเบื้องต้น ได้แก่ การข่มขู่ในรูปแบบต่าง ๆ ไปจนถึงความรุนแรงระดับสูง ได้แก่ การเตรียมสมัครพักพวก อาวุธเข้าทำร้ายประชาชนชาวคลองด่านและสองคลอง เป็นต้น จากผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548 : 181-194) แนวโน้มใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐและฝ่ายทุนที่เกิดจากการไม่ยอมรับสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการใช้อำนาจ ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐถึงร้อยละ 87.4 ยังมีทัศนคติเกี่ยวกับการชุมนุมของประชาชนว่ามีเบื้องหลัง โดยบุคคลที่สาม ร้อยละ 88.5 เห็นด้วยกับการจับกุมดำเนินคดีกับผู้ที่มาปิดถนนหรือบุกกุสสถานี่ราชการ และครึ่งหนึ่งของเจ้าหน้าที่เห็นว่าพวกชุมนุมประท้วงเป็นพวกเห็นแก่ตัวและร้อยละ 66.8 เห็นว่าเอ็นจีโอเป็นองค์กรที่ขาดความน่าเชื่อถือและไม่ควรไว้วางใจ ซึ่งทำให้เข้าใจได้ว่า การใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ในกรณีเขื่อนปากมูล ท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย หรืออีกหลายๆ แห่ง ไม่ใช่เรื่องบังเอิญหรือสถานการณ์พาไป แต่มันสอดคล้องกับท่าทีทางการเมืองและโลกทัศน์หลักของภาครัฐในทุกกรณี ขณะที่รอบคิด

ของชนชั้นนำในรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐยังเห็นการเรียกร่องสิทธิว่าเป็นเรื่องผิดกฎหมาย นั่นเท่ากับการเปิดทางแก่การใช้ความรุนแรงโดยสมาชิกที่สูญเสียผลประโยชน์จากการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชน ดังกรณีการลอบสังหารแกนนำกลุ่มประชาชนต่างๆ ซึ่งพบว่าในระหว่างปี 2517-2522 มีผู้นำชาวนาชาวไร่ทั่วประเทศถูกลอบยิงบาดเจ็บและเสียชีวิต 48 ราย และในระหว่างปี 2532 ถึงต้นปี 2546 ผู้นำชุมชนที่ต่อต้านโครงการต่างๆ ถูกลอบสังหารเสียชีวิตทั้งหมด 21 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร

- ความไม่เข้าใจและการวางแผนของกลุ่มคนในสังคมที่ไม่เคือคร้อน จากผลการศึกษา กล่าวได้ว่า ประชาชนทั่วไปไม่ได้ศึกษาข้อมูลในเชิงลึกที่ประกอบด้วยผลกระทบต่อชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม ต่างมองว่าโครงการดังกล่าวจะสร้างสิ่งที่ดีให้กับอุตสาหกรรมต่างๆ ดังนั้นประชาชนโดยส่วนใหญ่จึงเกิดการวางแผนซึ่งส่วนมากจะเป็นคนชั้นกลางในเมืองซึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ขยายตัวในทุกมิติของกิจกรรม ซึ่งแม้ว่าคนชั้นกลางจะมีลักษณะที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ มักวางแผนกับการเคลื่อนไหวของคนชั้นล่าง หรือยังเป็นพันธมิตรที่ไม่อาจไว้วางใจได้

- ปัญหาจิตสำนึกทางการเมือง การขาดแคลนทุน และภาวะผู้นำ ปัญหาจิตสำนึกทางการเมืองนั้น ไม่ว่าจะรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายใด ๆ ก็ตามจะให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนมากเท่าไรก็ตาม มันไม่ได้นำไปสู่การตัดสินใจของรัฐบาลที่อยู่บนพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ เพราะในทางปฏิบัติเป็นไปตามความต้องการของผู้ใช้กฎหมายต่างหากว่าพวกเขาต้องการอะไรสอดคล้องกับแนวคิดของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548 : 181-194) ปัญหาจิตสำนึกทางการเมือง การขาดแคลนทุน และภาวะผู้นำ ทั้งนี้ มวลชนมวลชนในระดับรากหญ้าไม่ได้มีจิตสำนึกต่อสู้ทางการเมืองอัตโนมัติ เพราะแนวคิดที่ยอมรับฐานะเหนือกว่าของรัฐและวัฒนธรรมที่มองตัวเองเป็นกลุ่มชนที่ไร้อำนาจยังฝังลึกมากพบสมควร จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ผู้นำประชาชนที่ตื่นตัวทางการเมืองจะไปจัดตั้งมวลชนให้เกิดการรวมพลังขึ้นมา หรือบางแห่งถึงขั้นสลายตัวเมื่อได้รับการแก้ไข หรือหมดการเชื่อมร้อยกับกลุ่มอื่นเมื่อ ปัญหาของตนอ่อนคลายลง ทั้งนี้เนื่องจากวิถีชีวิตของประชาชนในระดับรากหญ้าไม่น้อยก็อยู่ในกระแสบริโภคนิยม ซึ่งเป็นแบบปัจเจกนิยมนอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของยุติธรรมศิริอุเทน (2544 : บทคัดย่อ) จากการศึกษาเรื่อง การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวนาอีสานกรณีมูลนิธิเกษตรกรไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การเคลื่อนไหวของมูลนิธิเกษตรกรไทย ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากภายนอกองค์กร ได้แก่ ปัญหาการต่อต้านจากรัฐและกลไกของรัฐ เช่น การออกแถลงการณ์ตอบโต้จากธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร รัฐส่งคนมาสอดแนม และข่มขู่ผู้นำ การห้ามไม่ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน ครู เข้าร่วมชุมนุม เคลื่อนไหวกับมูลนิธิ ฯ การเผยแพร่ไม่ตอบสนองข้อเรียกร้องของชาวบ้านจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร บุราณรักษ์ (2548 : บทคัดย่อ) จากการศึกษาเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาค

ประชาชน ศึกษากรณี กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรค ของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี พบว่า ประการแรก เกิดจากปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ขบวนการยังขาดผู้นำและแกนนำ ตลอดจนสมาชิกที่เข้มแข็งและมีความหลากหลาย 2) แนวคิดที่นำมาสู่การก่อเกิดขบวนการความชัดเจนในเป้าหมาย และกระบวนการดำเนินการ 3) ด้านการบริหารจัดการ การขยายพลังมวลชน ประการที่สองเกิดจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) สถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นแบบ การเมืองปิด หรือสภาวะรัฐรวมศูนย์อำนาจหรือการเมืองที่เน้นประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นสำคัญ ยึดมั่นระบบพรรคในการพัฒนาประชาธิปไตย อันนำไปสู่การปิดกั้นกระบวนการทางการเมืองอื่น ๆ เน้นให้ความสำคัญ การพัฒนาการเมืองผ่านกระบวนการพรรคการเมืองจนเกินไป 2) ปัญหาเชิงโครงสร้างอำนาจในสังคมไทย 3) ปัญหาการทำหน้าที่ของประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่มีอำนาจที่จะปกป้องหรือเข้ามามีส่วนอย่างชัดเจนในการร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน 4) ฝ่ายต่อต้านมีกระบวนการที่แบบเนียน ในการเคลื่อนไหวต่อการตอบโต้ มีการปรับตัวตลอดเวลา และ 5) สื่อมวลชนมีการตอบรับข้อมูล/ประเด็นอยู่ในระดับแคบเพียงระดับท้องถิ่น ส่วนสื่อในระดับชาติ ยังคงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

3.1.1 ภาครัฐควรชี้แจง ให้ข้อมูล ให้ความรู้ กับภาคประชาชนรอบด้าน และต่อเนื่องก่อนการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมใดที่ อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่น เพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสูญเสียงบประมาณ โดยไม่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์กับฝ่ายใด วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การแสดงนิทรรศการ และการสื่อสารระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนโดยตรง

3.1.2 ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นหรือทำการประชาพิจารณ์ เพื่อทราบความต้องการของประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรืออาจส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่างๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

3.1.3 คณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรมีการเสนอให้มีการออกนโยบายหรือกฎหมาย บังคับให้นักการเมือง พรรคการเมือง มีแนวคิดในการทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่น และประเทศชาติ โดยอาจมีบทลงโทษรุนแรงสำหรับนักการเมือง และพรรคการเมืองที่หาผลประโยชน์ให้ตัวเองและพวกพ้อง เป็นต้น

3.1.4 สำนักงานงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ควรพิจารณาบทลงโทษให้มีความรุนแรงสำหรับข้าราชการที่มีพฤติกรรมแสวงหาประโยชน์ให้กับตัวเอง และพวกพ้อง และควร จะเพิ่มบทลงโทษในทางกฎหมายอีกทางหนึ่ง

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ในการศึกษาการเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบัว จังหวัดสมุทรปราการ นั้นพบว่ารูปแบบการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียโดยหลักจะ เน้นการเคลื่อนไหวร้องทุกข์ การตรวจสอบกระบวนการทำงานของรัฐ การประท้วงอำนาจรัฐ และ การร่วมกันวิพากษ์ ซึ่งไม่พบยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงหรือการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิมๆ ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาแนวคิดในการเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย คลองด่าน โดยเลือกศึกษาแกนนำหลักและแกนนำรอง เพราะกลุ่มจะเคลื่อนไหวในทิศทางใดขึ้นอยู่กับ การนำของแกนนำด้วยเช่นกัน

3.2.2 ในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเชื่อมโยงไปยังภาคการเมืองประกอบกับการ เคลื่อนไหวต่อต้านโครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่านของภาคประชาชนเพิ่มเติม เพื่อค้นหาเหตุผล ในการดำเนินโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย และกระบวนการดำเนินการต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลมีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น